

WALTER GÉZA (segédmunkás – az 56-os forradalmi bizottság tagja – marxista tanár)

1981-1982

„Nem tudok anélkül dolgozni, hogy az a belső motiváció ne dolgozna bennem, ami osztályhelyzetemnél fogva is megvan —, hogy a társadalomnak sokat köszönhetek, azt a sok lehetőség, ami lehettem. Ez engem elkötelezetté tett. Mondhatnám örökre.”

— 1948-ig segédmunkás voltam a kaposvári Cukorgyárban. Onnan mentem a Somogy-megye Néplaphoz.

— A cukorgyárból egyébként, hogy került a szerkesztőségbe?

— Javaslat alapján. A párt javasolt. Onnan a járási-városi pártbizottságtól. Ott nagyon jó barátságban és ismeretségben voltam Magas Józseffel, ő volt a pártbizottságnak a titkára. Ez volt 1945-ben. Engem bármilyen pártmunkával meg lehetett bízni. Mondhatnám, ott álltam Rákosi Mátyás mellett a nagyatádi beszéden, mint R-gárdista.

— Fegyvere is volt?

— Nem volt. Csak párt rendfenntartó alakulat volt, fegyver nélkül. Csak karszalagunk volt.

— Mi akart lenni, mielőtt beiskolázták a szakérettségire?

— Újságíró. Még mielőtt a szakérettségire mentem, a Somogy megyei Néplapnak voltam másfél éven keresztül a belső munkatársa, a mezőgazdasági rovatnál. És ott nagyon megkedveltem az újságírást. Nagyon. És végső céloim is az volt, hogy elvégzem az egyetemet, és visszakerülök oda.

— Miről kellett írnia a lapban?

— A kulákságról kellett cikkeket írnom. Nekem főképpen ez volt a témám — az osztályharc.

— Ez hányban volt?

— 1948 — 1949 körül.

— Hogyan kezdett hozzá egy-egy ilyen cikkhez?

— Összegyűjtötte az ember az anyagot, vagy maga ment ki kerékpárral valahova, vagy gépkocsin kivittek, és akkor ott összegyűjtötte az anyagát.

— Volt olyan, hogy valakiről írt egy cikket, és akkor ennek hatására az illetővel történt valami?

— Hogyne. Sajnos. Sajnos. Méghozzá a nagyatádi járási tanácselnök személyéről kellett írnom ilyen cikket, a címe meg is van talán, hogy: "Fejtől bűdösödik a hal". Ez volt a címe ennek. Eléggé terjedelmes dolog volt, de én éreztem annak az egésznek a labilitását, de hát azt az illetőt, azt ki akarták valamiért nyírni. Azt én nem tudom, miért.

— És mit kellett róla írni?

— Hát olyasmit, ami rá nézve terhelő volt.

— Nem emlékszik, hogy mit írt róla?

— Nem... Hát szóval mondom, voltak olyan esetek, hogy egyszerűen az ember összegyűjtött tapasztalatába kellett belevinni azt a politikai irányvonalat, amelyet az akkori vezetés képviselt.

— Akkor nem voltak lelkiismereti problémái?

— De igen, voltak. Már akkor nekem is, meg többnek is voltak ilyenek, de hát nem írhattunk mást. Élezni kellett mesterségesen az osztályharcot, akár tetszett akár nem. Fenn kellett tartani a kulákság elleni — és a kulákság felszámolására irányuló politikát még akkor is, ha adott esetben kimondottan a látvány erejéig...

— Amikor a Somogy megyei Néplapnál volt újságíró, akkor párttag volt?

— Akkor még igen. Vagyis 1948 körül. Igen. Megvolt a piros párttagsági könyvem.

— És a párt-egyesülés után átvették?

— Nem. A párt-egyesülés után, akkor abban az időpontban, mikor éppen szakérettségire kerültem, kérem, akkor abba az időbe ezt egyszerűen. Valami összeírásból kimaradtam, és aztán vége volt.

Emlékszem, plakátok jelentek meg, lehetett továbbtanulni szakérettségien, én azonban tudomást erről a kommunista pártban szereztem meg. Én 1945-ben tagja voltam a kommunista pártnak.

— Hogyan lett tagja?

— A kaposvári, nem tudom, hogy hogy nevezik ezt a dolgot, mi van ott az Árpád utcába a mai hogyishívják azt a művelődési házat? Azzal szemben van egy épület, még ma is megvan az épület, ahol a kommunista párt székháza volt és oda jártunk szórakozni. Tehát valahol itt kezdődött el. És a másik: az iskolára is én így kerültem. Ilyen előzmények után, tehát munkából kerültem oda. Nem kértek ottan különösebben se bizonyítványt, semmit se.

— De volt egy felvételi beszélgetés, ugye?

— Semmiféle felvételi beszélgetés.

— Nem volt?

— Semmi. Összegyűjtöttek bennünket, ha jól emlékszem Kaposváron kellett jelentkezni és onnan többen a megyéből mentünk Kalocsára.

— Ahányan jelentkeznek annyian mentek?

— Igen. Mentünk Kalocsára. Így semmiféle felvétel, ehhez hasonló nem volt. Aztán onnan szelektáló volt maga az egyéves tanfolyam, mert sokan jelentkezünk, de nagyon sokan — a fele legalább lemorzsolódott. Mert egyszerűen nem bírták a tananyagot se, meg megfelelő szorgalommal se rendelkeztek. Így aztán lemorzsolódtak. Nekünk néhányunknak megvoltak az alapjaink. Mi el tudtuk végezni, de bizony ott aztán óriási kinnal, szenvedéssel jutottak túl az érettségien.

— Akkoriban párttag volt?

— Nem.

— De hát 1945-ben belépett a pártba!?

— Hát aztán ez közben megszűnt.

— Meddig volt párttag?

— 1948-ig.

— De volt ott a szakérettségis kollégiumban, a diákoknak pártszervezetük meg ifjúsági szervezetük is, és ön akkor ezt nem tartotta fontosnak, vagy nem jelentkezett.

— Nem. Nem tudom. Elég az hozzá, hogy én magam nem is szorgalmaztam, annyira el voltam én foglalva a magam munkájával reggeltől estig el volt foglalva az ember, hogy nem is. Mi elbújtunk többen ott a Pintérrel, Pintér Istvánnal, Kiss Lászlóval, akik nagyon komolyan fogták fel a tanulást. És ez volt a szerencsénk, mert kezdettől fogva a leghatározottabban, legkomolyabban belemerültünk a saját problémánkba.

— Ebben az időben zajlott Kalocsán a Grósz érsek perének előkészítése. És amennyire a volt évfolyamtársai elmondták, ebben a szakérettségis évfolyamnak legalábbis a városban volt szerepe.

— Erre emlékszem.

— Arra is emlékszik-e, hogy az érseki könyvtárat kipakolták, elszállították?

— Nem. Mi egyébként az érseki könyvtárba bejártunk. Be lehetett, szabad bejárás volt. És mi ki is használtuk az alkalmat és kerestük az egyházi tanítás világnézeti alapjait, összehasonlítva mindazt, amit nekünk tanítottak. Szóval érdekes, mondhatnám kutatómunkát végeztünk. Bejárhattunk az érseki könyvtárba. Elég nagy könyvtár volt.

— Arról tudott, hogy az évfolyamtársai között voltak olyanok, akik magának a Grósz letartóztatásának az előkészítésében részt vettek?

— Nem tudok róla.

— A Szabad Nép agitációkra emlékszik?

— Ilyen szervezésre emlékszem. Az ötvenes évek elején. Igen.

— És mit kellett csinálni?

— Hát ilyen, nekünk előzőleg adtak ilyen broszúrákat. Azokat át kellett tanulmányozni, hogy mik a szövetkezeti gazdálkodásnak az előnyei a paraszt számára. Hát mi azokat áttanulmányoztuk. És

ennek az ismeretében kivittek bennünket, már pontosan nem tudom, Kalocsának a környékén valamelyik faluba.

— És sokan mentek? Hányan?

— Sokan. Nem tudom megmondani, de mit mondjak? Azon az évfolyamon 70-80-100-an voltunk.

— És együtt, mindannyian kimentek egy-egy faluba?

— Sokan. Különféle, külön helyekre.

— Egyszerre hányan mentek?

— Hát körülbelül olyan tizenöten.

— S akkor ott egyes embereket kellett megkeresni?

— Bementünk egy-egy házba, hárman-négyen voltunk elosztva, általában a haverok együtt.

— És kik adták az instrukciót mielőtt elindultak?

— Bementünk a pártbizottságba, hát oda hívtak, ott gyűjtöttek össze bennünket, mint népnevelőket. Onnan kivittek bennünket a faluba gépkocsival. Aztán leszálltunk és ott osztottak el bennünket: ebbe az utcába ennyien mennek, abba az utcába annyian mennek, és akkor.

— És házról házra mentek?

— Házról házra.

— És az hogyan történt?

— Nekem az volt a tapasztalatom akkor már, hogy meglehetősen elhúzódnak az emberek. Főképpen az idős emberek maradtak otthon. Akikkel nem lehetett érdemben beszélgetni, mert azok nem tudtak aláírni semmit se.

— Ott rögtön alá kellett volna íratni a belépést?

— Igen, hát ha aláírta. Meg volt nálunk belépési nyilatkozat.

— Maguk vitték a belépési nyilatkozatot?

— Vittük.

— És volt olyan, aki aláírta?

— Hát nagyon kevés akadt. Meglehetősen ellenállás volt tapasztalható. És a magunk részéről ezt meg is értettük.

— Magát hova küldték miután befejezte az egyetemet?

— A kaposvári Munkácsy gimnáziumba, 1955 őszén kezdtem dolgozni.

— Mennyi ideig tanított ott?

— Három évig. Nagyon kedves fogadtatás volt. Most már nem él az igazgatója az akkori leánygimnáziumnak. Meghalt szegény azóta, de a nevét, azt nem, pillanatnyilag nem jut eszembe, Vályi Armand, eszembe jutott. Az volt az igazgatója. Nagyon kedvesen fogadott. Maga az egész tantestület, annak ellenére, hogy többségében régi polgári vágású tanárok. Tehát a többség ilyen volt. Én meg visszakerültem oda, akik között, mint diák fejlődtem.

— Na most, 1956-ban itt volt Kaposváron, ugye? És itt mi történt?

— Én nem vettem részt semmilyen különösebb megnyilvánulásban. Talán egy dolog történt, hogy a tanári kar engem választott meg küldöttnek, a megyei forradalmi bizottságba.

— Mit kellett csinálni, mint küldöttnek?

— Semmit se, csak hallgatni kellett kérem. Mert ott volt egy, már megint a nevekkel vagyok hadilábon, tanár volt, ő vitte a szót ott a bizottságban. De ott egyébként kommunista elvtársak stb.

— szóval becsületes emberek voltak.

— A forradalmi bizottságban?

— Nem, a Forradalmi Nemzeti Bizottságban.

— Miért épp magát választották meg a gimnáziumból?

— Azt én nem tudom különösebben megindokolni.

— Nem emlékszik?

— Az a tanári karon belül történt. Az a megválasztás. Mert minden üzemnél, iskolánál küldöttet kellett választani. Hát ott is. Az igazgató, Vályi Armand ugye összehívta az értekezletet, hogy ki

menjen oda. Hát azt mondta, hogy ő nem megy el, azt mondta, hogy hát javasol engemet, menjek el én. Elfogadják? Oszt elfogadták. Így kerültem én oda.

— És akkor elment a megyei bizottság ülésére?

— Igen. Egy pár ülésen voltam, aztán nem is voltam. Különösebben nem is volt semmi. Én nem csináltam semmi ilyent.

— Hogy látta? Mi történt 1956-ban? Mit gondolt akkor?

— Hát meglehetősen, nagyon bonyolult volt számomra ez. Mint ahogyan ma is nagyon bonyolult sok kérdés számomra. A mai viszonyaink között. Én nagyon érzékeny vagyok a politikára. Mondhatnám azt: megtanítottak, megtanultam azt, hogy saját helyzetemet, munkámat, kitűzött céljaimat, az ország érdekeivel összhangba dolgozzam ki. Mondhatnám, hogy ez a felelősségtudat — ez sokszor túlhajtott nálam. Nem tudok anélkül dolgozni, hogy ez a belső motiváció, ne dolgozna bennem, ami osztályhelyzetemnél fogva is megvan, hogy a társadalomnak sokat köszönhetek, azt a sok lehetőséget, ami lehettem. Ez engem elkötelezetté tett. Mondhatnám örökre. És ez vezérel. Az a tudat, hogy ez a társadalom érterem nagyon sokat tett, ezért mindhalálig becsülettel dolgozni kell. Így hogy én nem tettem semmi különösebbet. Én már mondtam, nem emlékszem annak a tanárnak a nevére, aki gimnáziumi tanár volt a Munkácsyban, nem a Munkácsyban tanított, akkor a másik gimnáziumban, fiúgimnáziumban. Az volt a vezéralak kérem szépen, és kijelentette azt, hogy mindenképpen képviselő akar lenni és Magyarországon polgári demokrácia lesz, meg ehhez hasonlót. Én mindezzel nem értettem egyet.

— És azzal egyetértett, ami addig történt? Tehát 1949-től 1956-ig?

— Hát voltak dolgok, amivel egyetértettem.

— És voltak, amivel nem?

— Igen. Azzal feltétlen egyetértettem, hogy felkarolta a munkásság gyermekeit és az új értelmiség megteremtésével valóban a kultúrforradalmat hajtotta végre Magyarországon. Mert ez akárhogy is, így van. És ez az, amivel minket, egyszerű gyerekeket, gyerekkorban szegényeket, maga mellé tudott állítani. Akinek nem volt más választási lehetőségük. Én a Rákosi-politikával több vonatkozásban ma is egyetértek. Lehet, hogy ez úgy hangzik, de én a mai lazasággal, fegyelmezetlenséggel szemben, ami található, nem is kevés helyen, még a mi iskolánkban is, ami megmutatkozik a gyerekek magatartásra való nevelésében is, mindenben. Bizony szigorúbb elbánásban részesültünk mi abban a korban. Minket megtanítottak dolgozni, mert élni kellett.

— Mitől lenne a Rákosi-politika a gyermeknevelésben jobb?

— Sokkal határozottabb és a gyerekekkel szemben reálisabb követelményeket állított, és

— Alacsonyabbakat?

— Nem. Megfelelő magasságokat. Nem volt nagyobb követelmény. Nem volt annyira túladminisztrálva maga az egész közoktatás, mint amennyire ma már azzá válik.

— Túl bonyolulttá?

— Bonyolult. Áttekinthetetlen. Egyszerűbb volt. Nem vitatkoztunk módszerekben, hogy ki mit csinál, az eredményt nézték, hogy az tudott vagy nem tudott.

— És a gyereknevelésben is jobb volt a Rákosi-rendszer?

— Sokkal határozottabban és keményebben megkövetelték a tanulóktól, tőlünk is, hozzáteszem, a pontosan végzett munkát.

— A rendet.

— A rendet. A figyelmet.

— És akkor a büntetés is erősebb volt?

— Az is erősebb volt. Olyan nem volt, hogy egy iskolán belül ahányan vagyunk, annyi nézetet vallunk, és a sok bába között elveszik a gyerek.

— Magának, úgy is, mint szegény sorból fölemelkedett fiatalembernek és a többieknek, mint értelmiségjelölteknek, vagy értelmiségieknek nem okozott valamilyen konfliktust az, hogy az észleltek és a politikai indíttatásuk nem felelt meg egymásnak?

— De ilyen volt. Konkrétan: olyan dolgok jelentkeztek emlékszem rá vissza, volt egy érettségi évfűzáró. A növendékeket ugye az igazgató búcsűztatta. Én végighallgattam az ő előadását hát mindenrűl beszűlt, csak éppen a szocialista rendszerrűl nem beszűlt egy szűt se. Vége volt az ünnepségnek nagyon jó barátságban voltunk, mondom Vályi Armandnak: Te mondom, ide figyelj, Armand mondom. Ez hallatlan szép, szentimentalizmussal átsűzűtt beszűd volt, de mondom nekem az az érzésem, hogy te itt elkened, hogy ezek a gyerekek hova illeszkedjenek be. Mondom mifűle társadalomrűl szűnokoltál te, mert azt nem azt a szűt ki se ejtetted, hogy szocialista társadalom. Azt mondja, hogy nagyon helyes a megállapításod. Nagyon helyes.

— És mivel indokolta?

— Mivel indokolta? Műr elég nyűltan folyt 1956 elején, műr az elején, még hol vagyunk az ősztűl - az új dolgok szervezűse. Műr 1956 elején érezni lehetett, hogy itt valami olyasmi van, ami akaratumk ellenére történik. Valahogy én gűrcsűsen belekapaszkodtam volna egy társadalmi rendszerbe, ami engem fűlemelt. És lehetűvű tette és most látok valami bomlást.

Megoldhatatlannak látsűzű problémák egész sorát a politikában. Az ember úgy érzi, mintha kihűznák a talajt alűla. Valahogy ilyen, ehhez hasonló érzésem volt. Úristen! Egy pillanatra talán fel is rémlett benne a gondolat azokban a hónapokban, hogy hát, hiszen mindaz, ami történik... Ha itt lényeges visszalépűs történik a politikában, nekűnk végűnk van. Műrmint szakérettsűgiseknek.

— Őtvenhatban ezt érezte. Mit válaszolt ez a Vályi Armand erre a.

— Nagyon őszinte ember volt, és ezt nagyon becsűlűm benne. Mert amikor 1956 őszején erre még egyszer visszatértűnk erre a problémára, ott a tantestűlet elűtt, akkor nem nyilatkozott. Aztán összetűpte a párttagsűgi könyvűt ott a nevelűtestűlet elűtt és azt mondta: te vagy a kommunista.

— És a saját életébűl visszaemléksűzik valamilyen olyan konkrét eseményre, ahol azt a bomlást érezte, hogy kicsűszik a lába alűl a talaj?

— Ezt érezni lehetett a sajtóban is. A költészetben, az irodalomban.

— Mire figyelt fel?

— Kűlteményekre.

— No most, akkor térűnk vissza az 1956-os idűszakra. Tehát érezte, hogy bomlik az egész.

— Igen. Szűval megélűnkűltek az olyan eszmearamlatok ott a nevelűtestűleten belűl is, ezt nyűltan hangoztatták, hogy a szocializmus műr rég elveszett. Meg ehhez hasonló gondolatok egész sora.

— Ez egy régi garnitűra volt?

— Régi garnitűra volt. Régi garnitűra volt. No és ezzel szemben ott álltam én, mint szakérettsűgit végzett marxista tanár. Mert hát engem máskűpp se hívtak, mint marxista tanár.

— Egyedűl volt ilyen abban az iskolában?

— Egyedűl. Egyedűl voltam.

— És volt valamilyen rendűri űgy ebben az iskolában, ebben az idűszakban 1956 kűrűl?

— Rendűri űgy?

— Igen. Tehát még október elűtt volt-e valami, ami magában azt az érzűst keltette, hogy miden felbomlik?

— Nem tudom elmondani máskűppen: odajártak abba a gimnáziumba esti tagozatra az Ávűsok. Ávűs tisztak, akik hát érettsűgi bizonyítványt akartak szerezni. Én azt a műdot, ahogy azok érettsűgi bizonyítványhoz jutottak, összehasonlítottam azzal, hogy én mennyit kűszkűdtem, azért amit megszereztem és akkor azt ajándéknak kellett tekintetni. És ha netán valamelyik tanár, még én is, ha nem engedte át a vizsgán. Egyetlen esetet tudnűk mondani. Volt egy Ávűs százados és hát tèteleket kellett hűznia, mert hát úgy volt. Kihűzta a francia fűlvilágosodást kérem, és elkezd nekem kűrűlbelűl negyedűrát kertelni. Mellébeszűl. Végűl azt mondtam neki: legyen szűves százados elvtárs, beszéljen a témáról. Mi? Hogy ő?!... meg ehhez hasonló. Ő nem a témáról beszűlt. Még neki állt fűljebb. Neki állt fűljebb. Kérem szépen, tetszik tudni, mi történt? Engem másnap elvittek az Ávűra. Elvittek az Ávűra kérem szépen. Ez így történt. Hogy én kűzűnsűgesen a burzsoá demokraciát támogatom, ezt a szemembe vágta ott. És hiába védekeztem: hát ne hűlyűljenek. Hát nem így mondtam, de hát majdnem ez tört ki belűlem. Hát úristen, mit akar? Én ennek a

társadalomnak a legproletárabb rétegéből származom. Ez a társadalom emelt föl értelmiségivé. Én akarom a polgári demokráciát? És kérem szépen, majdnem bűnvádi eljárást indítottak ellenem.

— Ez hányban volt?

— Valamikor 1956 elején.

— Ott is tartották az Ávón?

— Hát azzal fenyegettek, hogy ha én nem vagyok hajlandó átengedni ezeket a tanulókat kérem szépen, akkor engem bent tartanak, meg befűtenek, meg ehhez hasonló dumákat beadtak nekem.

— Mit gondolt, mikor engedik el?

— Azt nem tudtam, de tudtam, hogy hova visznek, nem az első ilyen eset volt a városban, hogy a tanári karban elterjedt az ilyen vélemény, hogy vigyázz, mert ha nem engeded át, akkor ez meg ez fog történni.

— No most, akkor jött lassan az október, és akkor mi történt?

— Hát mondom, én a bizottságban, engem választottak be abba a forradalmi nemzeti bizottságba. Aztán az én tevékenységem: egypár ülésen ott részt vettem, végeredményben én.

— Miről volt ott szó?

— Hát ott sok mindenről szó volt. Sok mindenről szó volt, még hozzá igen meglepő dolgok játszódtak ott le néhány óra leforgása alatt. Én csodálkoztam is azon, hogy az emberek, akik ott ülnek, hát a legtöbb munkásember volt, meg párttagok voltak neves, funkcióba levő egyének és kérem, máról holnapra odaáll melléjük a hadsereg ugye, az ellenforradalom mellé, mondhatnám így már... Én akkor már nem tevékenykedtem ott mikor már azok fegyveres ellenállást szerveztek, meg ehhez hasonlókat, én nem tevékenykedtem semmit se, hát én nem kaptam büntetést se, mert én tovább tanítottam a gimnáziumban. Nyilván, ha eláztattam volna magamat, majd.

— Ön októberben, rögtön 23-án azt gondolta, hogy ez ellenforradalom?

— Nem gondoltam én azt. Nem is lehetett pontosan meghatározni, hogy mi lesz ebből. Sőt, azért mentem el néhány gyűlésre, hogy valahogyan tisztázódjék: Úristen, mit akarnak itt? Ez teljesen összekeveredett, kavardott. Valami volt kérem, az egységes politikai platformról az elején se lehetett beszélni. Mindenkinek volt valamilyen véleménye. Valaki szidta az oroszokat azért, mert Magyarországot tönkretették, elhurcoltak innen mindent. Magyarország függetlenségi kérdését feszegették ugye, mert Magyarország ugye ki van szolgáltatva a Szovjetunióknak, ehhez hasonló nézetek. Elsősorban mondhatnám, hogy így eltolódtak a viták a magyar nemzeti függetlenség körül. Ez volt mondhatnám, a leghatásosabb érv is amivel...

— És ez nem volt rokonszenves magának?

— Nem. Megmondom miért. 1945-ben volt szerencsém megismerkedni közelebbről a harcoló szovjet katonákkal. Hozzánk is beszállásoltak néhányukat a kaposvári lakásunkba, mert kicsi kis szegényes lakás volt, de beszállásoltak. Megvannak a fényképek róla még most is, azokról a szovjet katonákról, tisztekről, akikkel nekem személyes jó barátságom alakult ki.

— Édesanyja hány éves volt akkor?

— Édesanyám, hát olyan negyven - harmincnyelc körül lehetett.

— 1945-ben akkor harminckilenc volt. Nem volt problémája a katonákkal?

— Nem. Nem voltak nekünk a katonákkal problémáink, sőt. És ha most is arra gondolnék, hogy netán egy háború esetén, amely elfordulhat na! Én teljes szívemmel éppen ezek mellé az emberek mellé állnék. Én nem tudnám megtagadni őket, mert énnekem olyan közvetlen emberi kapcsolat alakult ki és lehet bármilyen politikai vezetés, lehet bármi változás, de az emberi viszonyok nem változnak meg. Az emberi kapcsolatok nem változnak meg.

— Most azt szeretném kérdezni, hogy akkor azokkal a függetlenségi gondolatokkal ugyan nem értett egyet, mégis elment abba a bizottságba, mint a forradalmi bizottságnak egyik küldöttje. Mi volt tehát az, amiért mégis elment?

— Érdeklődtem.

— És az elején örült annak, hogy Nagy Imre lett a.

— Miért örültem volna? Semmi okom nem volt, hogy örüljek neki.

— Hanem? Ellenezte?

— Hát azt mondhatnám, hogy nekem az események után alig tudtam magam is zöldágra vergődni ebben a bonyolult politikában. Nem nem, hiába.

— Mi történt 1956 októbere után; Meddig tanított még?

— 1958-ig.

— Forradalmi bizottsági tagsága, illetve a küldött megbízatása semmilyen következményekkel nem járt? Most nemcsak úgy, hogy elbocsátották, hanem egyébként sem?

— Nem. Ha esetleg föl tetszenek lapozni a Somogy megyei ellenforradalmi folyóiratot, illetve kiadványt, abban a nevem ott van. Később Nánásiné, a megyei tanács elnökhelyettese nekem szegezte a kérdést, hogy mit csináltam 1956-ban? Maga mit csinált? Hogy az én nevem hogyan került a lapokba? Hát én, engem is elfogott a Szent Antal tüze mindjárt, hogy én mit csináltam? És maga mit csinált 1956-ban? Akkor mit csinált? Mert kéremszépen mondhatnám, hogy sokan elmenekültek kérem, feladva mindenüket, széttépve a párttagsági könyvüket, az egy olyan lombhullás volt ilyen értelemben, hogy azt nem lehet elképzelni. Azért mondom, ezt le kellene írni, jól átgondolva az egészet, az eseményeket, hogy mit látott ott az ember összeomolni néhány óra alatt. Egy egész felépített, mit tudom én, nem jut eszembe pillanatnyilag, de az igazgatómtól kezdve tépegették össze a párttagsági könyvüket. Hát akkor mi volt ez az egész, úristen?! Ilyen a világ-képmutatás? És most itt van az én tragédiám. Ebbe van beleágyazva. Én kitartottam mindmáig a meggyőződésem mellett. Később, 1958 őszén saját kérésemre, elsősorban lakáshiány miatt, mert bent laktunk a szertárban és az is szükségessé vált idővel, szóval egy kis szertárban laktunk bent a gimnáziumban a fiammal, hogy nyugalomunk nem volt.

— Miért? Nem kapott támogatást lakásra?

— Nem tudom, miért nem kaptam támogatást.

— Sokan kaptak, nem?

— Lehet. De mi mentünk fűhöz-fához, a megyei tanácshoz.

— Nem lett volna jobb, ha párttag?

— Lehet.

— És nem kérte soha a felvételt?

— Nem. De a magam lelkiismerete tiszta, én ennek a társadalomnak ma is töretlen híve vagyok. Aztán Csödöbe kerültem, nyolc esztendőn keresztül tanítottam az általános iskolában, Népfrent-elnök voltam, és nyolc esztendőn keresztül ezt betöltöttem, ezt a szerepet úgy, hogy kulturális tevékenységünk olyan színvonalon volt, hogy Veres Péter is eljött hozzánk. Ezt elmondhatják Csödöben rólam, a legnagyobb elismeréssel.

Annyira lelkiismeretes vagyok a pártmunkában tessék elhinni, hogy sokszor kerültem olyan helyzetbe, hogy párttagok éppen énellenem támadtak. A pártmunkába énellenem támadtak. Tessék elhinni kérem szépen. Egyetlen esetet mondok el. Ez megint csak, az önök őszintesége visz rá, hogy elmondjam, különben nem mondom el senkinek se. Szerettem velük elbeszélgetni, minden problémájukról. Hozzám is eljöttek, mint Népfrent elnökhöz, ha valaki nem intézkedett a tanácsnál eljöttek hozzám, mert tudták, hogy én úgyis bevasalom rajtuk, amit lehet. Egyik alkalommal Csödő és Kutas, ez a két község nincs messze egymástól, egyesíteni akarták a földműves szövetkezetet. Az eredmény egyenlő volt a nullával. Ezt a közösséget nem tudták meggyőzni arról, hogy hát: egyesüljete! Itt már nemcsak az egyesülés forgott kockán, mert ez már valahogy mellékes dolog lett nekem, mert az volt az érzésem, hogy itt megint valahol valami olyasmi történik, amire az én életemben már van párhuzam. Többek között az erőszakos téveszesítés. Mást se tudtam gondolni. Itt borultam ki. A saját vesztémre borultam ki. Azon a gyűlésen legalább száz ember volt ott. Márpedig, ha akarják, ha nem akarják Csödő és Kutas egyesülve lesz. Fölálltam. Nem tudtam megállni. És akkor számonkértem az előadótól, ismeri-e, mi az a szocialista demokrácia? Ismeri azt egyáltalán, hogy egy közösségnek a döntése e szempontból milyen jelentős? Hogy nem lehet erőszakot alkalmazni. Ebben az egész község elítéli. Kérem szépen engemet ezzel kinyírtak, mert határozat jött rá: itt mese nincs, végre kell hajtani. Végre is hajtották. Mit törődtek azzal, hogy a

gyerekek esetleg buszra várakozva vagy anélkül, esetleg gyalog mennek haza. Nem volt érdekes. Hát ezek ellen fölléptem. Vesztetre léptem föl. 1965-ben engem elbocsátottak az állásomból. sőt, bekerültem kérem szépen a megyei ügyészségre, illetve a rendőrségre. Tizenegy napot bent ültem a zárkában.

— Emiatt a felszólalás miatt?

— A felszólalás csak a kezdet volt. Csak a kezdet volt. Hanem mit hoztak ezek össze vétkemül, az aztán még sajnálatosabb.

— Mi történt azután?

— Mi? Ott helyben volt egy rendőr, Fadgyas Józsefnek hívták, nem felejttem a nevét, mert ez eléggé emlékezetes esemény. Egyik alkalommal mi elbeszélgettünk, 1956-ról beszélgettünk. Elmondtam a kaposvári eseményeket: mi történt ott. Ő is elmondta a magáét, meg akik ott voltak, mind elmondták a tapasztalataikat anélkül, hogy egymást mit tudom én, meggyőztük volna a nézeteinkről. Eseményeket mondtunk el. Ő maga a rendőr is elmondta. Aztán az lehetséges, hogy én a fogalmazásomban talán nem figyeltem oda, hogy az ellenforradalmat ugye forradalomnak neveztem, illetve hát használtam ezt a szót, hogy forradalom, holott hát ugye ellenforradalom... Elég az hozzá kérem szépen, hogy engem emiatt 15 nap zárkába tartottak és addig nem engedtek el és ez volt a legszörnyűbb, nem engedtek el addig annak ellenére, hogy mindvégig kitartottam a magam álláspontja mellett, amíg rá nem kényszerítettek a...

— Mire?

— Hogy beismerjem a rendőr álláspontját. A rendőrségen ez történt.

— Hát mivel kényszerítették?

— Hát nem engedtek haza.

— És be kellett ismernie, hogy azt mondta, hogy forradalom?

— Igen, be kellett ismernem, ott mese nem volt. Én tizenegy napig kitartottam, de a tizenkettedik napon már nem tudtam. Ott volt a két családom otthon, teljesen ki voltam szolgáltatva. Idegileg teljesen kiborultam. Ez akkora csapás volt nekem, hogy azt nem is tudtam hova tenni. Hát, mondom, engem 1956 után nem ítélték el semmiért se. És kérem szépen folytatódott a dolog. Folytatódott, mert ezzel még nem ért véget. Felbomlott a családi életem. Nem éppen ez az eset játszotta a főszerepet benne. Feleségemnek a hibái is közrejátszottak ebben. Mert becsületes ember voltam, és én a családomért éltem és engem nem érdekelt más senki. A családom érdekelt. De sajnós a feleségem más természetű volt. És emiatt fel is út, le is út. Elváltunk 15 évi házasság után.

— Akkor 1965-ben?

— Igen, hatvanhatban. Hatvanhétben pontosan, mert nem emlékszem, hát valamikor a hatvanas évek végén következett ez be. Kérem szépen ezzel nem ért véget a rendőrségi ügy, megkezdődött a bírósági tárgyalás.

— Mi volt a vád?

— A vád kérem szépen, hát izgatás. Izgatás. Igen. Úgyhogy meglehetősen, nagyon nehéz helyzetbe jutottam annak ellenére, hogy a falu aztán a végtelenségig kiállt mellettem. Illetve ki akart állni, de nekem utólag a párttitkár elmondta: megmondták neki, ha a faluban bármi történik énmellettem, akkor vesznek ők is.

— Közben a két község egyesülése megtörtént?

— Nem. Nem történt meg. Nem ment végbe az egyesülés.

— És akkor mi volt a bíróságon?

— A vád: izgatás. Én azt a bíróságon kérem visszautasítottam a vádat, és kértem a felmentésemet. Én hoztam bizonyítékokat magamnak.

— Ügyvédje volt?

— Nem volt.

— Maga védekezett?

— Igen. Elszedték a naplóm, pedig abba nagyon sok minden volt, és utána megtanultam, hogy többé naplót nem írok. Nem írok...

— Ott a bíróságon vették el a naplóját?

— Nem. A rendőrségen. Kérték tőlem: van-e naplóm? Tessék, mondom, itt van. És odaadtam mindent. A végén nem adtak vissza semmit.

— Mióta írta a naplót?

— Hát egy évtizeden keresztül. És abba kérem a naplóba, ellenem egyetlenegy olyan megjegyzést nem találtak, ami rám nézve terhelő lett volna.

— És mégis az izgatást arra alapozták, amit a naplóban találtak?

— Nem. Nem arra, amit a naplóban találtak, csak arra, amit a rendőr mondott. A rendőrt is fölvádolták, aljas módon kihasználták ellenem a rendőrt. Nahát, megígérték azt, utólag mindent megígérték, hogy az előléptetést...

— A valódi ok ez a felszólalás volt, nem?

— A valódi, az indította el, és kerestek lehetőséget. No most, hol lehet hozzányúlni? Mi az, ami sérthető? Hát ugye a sérthető pont, amit ugye a nyakam köré verhetnek, ha csinállok valamit.

— Mikor 11 napig bent volt a rendőrségen, megmondták, milyen ügyben tartják bent?

— Nem mondták meg. Kijöttek kérem szépen a BM-től, két személy: egy őrnagy volt, meg egy valami más tiszt kérem, és eljöttek hozzám lakáskutatás, házkutatás. S aztán csak néztem, hogy mondom: Úristen, mit akarnak? Fegyverrejtegetés, hogy van-e fegyver. Mondom: nincs, nem is volt fegyverem. Hát ők átkutatnak mindent. Úristen! Még az is eszembe jutott: hátha eldugtak valahogy... mert utólag, évekkel... ha netán valaki ezt megtette volna, hogy a fegyvert eldugja, és én nem tudok róla, úristen! Hát végem van. Végem van.

— Mutattak valami papírt? Amikor bevitték, akkor volt-e valami írás, hogy azért viszik be, mert ön ellen bűnvádi eljárás lesz?

— Igen. Egy feljelentés érkezett ellenem Fadgyas rendőr részéről, hogy hármásban beszélgettünk, hogy én izgatást hajtottam végre.

— Tehát izgatás. No és egy tárgyalása volt?

— Nem. Az első Nagyatádon volt. Ott 8 hónapi letöltendő börtönbüntetésre ítélték minden további nélkül, koholt vádak alapján. Annyira, hogy maga a koronatanú, a második személy, aki ott volt egy szerelő, az visszalépett. Azt mondta: Hazugság az egész, a rendőr kényszerítette őt, hogy ezt mondja. Mindezek ellenére.

— A bíróságon volt?

— Bíróságon. Bent van a jegyzőkönyvben, hogy a tanú megtagadta vallomását. És mindezek ellenére kérem, fenntartották. Én fellebbeztem. Mindezek ellenére a megyei bírósághoz. Ott már fogadtunk ügyvédet. Bár az ügyvéd azt mondta, hogy ilyen ügyet nem fogad el, hogy ő is 56-os volt, ő is be volt fűródve valami miatt. Lehet, nem tudom, de ő azt mondta, hogy ő ezt nem fogadja el, ott lesz a bíróságon, de ő nem ártja bele magát.

— És akkor végül mi történt?

— Mit ad az Úristen kérem szépen, a bíró kioktatta ott az ügyvédet. Az oktatta ki, aszongya: hogyan gondolja maga? Nem látja, aszongya, hogy itt az iratokban súlyos ellentmondások vannak? Hogy a maga koronatanúja megtagadja a vallomását, és visszavonja? És másképp adja elő.

— Ez másodfokú volt?

— Ez másodfokon volt.

— Ez hol volt?

— Kaposváron, a megyei bíróságon. És ott kérem szépen kaptam egy felfüggesztett börtönbüntetést. Három évi próbaidőre felfüggesztve. Ezzel ért véget. És bennem összeomlott egy világ.

— Ez a három évi felfüggesztett, ez meddig jelentett priuszt?

- Hetvenig - hetvenig. Kikerültem az állásomból.

— Hova került?

— Elmentem Kaposvárra a Gépjavító Állomásra dolgozni, mint segédmunkás. Na de aztán 1960-ban egy jó barátommal találkoztam véletlenül a vonaton. Ő tagja volt a szakszervezet munkaügyi bizottságának. Kérdezte, hogy hol dolgozom, mert látta, hogy munkásruha van rajtam. Aszongya,

hogy: mit csinálsz? Hova mész? Mondom, dolgozni megyek. És így elmondom neki a történetet. Hát azt mondja: ez nem igaz. Ez nem igaz. Aztán körülbelül másnap vagy harmadnap megfogalmazott egy levelet a minisztériumba valami ismerősének. Elég az hozzá, hogy körülbelül egy hét leforgása alatt el kellett menni együtt a minisztériumba. Ott valaki, már nem emlékszem rá fogadott bennünket, és én a Fővárosi Nevelőotthonhoz kerültem, Szőlősgyörökre. Ott voltam Szőlősgyörökön egy évig, utána meg Fonyódon voltam még. Ott összeütközésbe kerültem a szakszervezeti bizalmival, aki útilaput kötött a talpam alá. Onnan jöttem tulajdonképpen ide Somogyvárra, hirdetés alapján, történelem-magyar szakos tanárnak.

— És mikor lett napközis tanár?

— Akkor lettem napközis tanár, amikor idehoztak egy csomó képesítés nélkülit, aztán elszedték tőlem fokozatosan a tárgyat a magyart is, mert közben meg akarom említeni még, hogy magyar szakra jártam egyetemen, három évet szigorlattal együtt elvégeztem, államvizsgára azonban éppen az időszak, amibe említettem: a csödei tragédia, a család felbomlása kérem teljesen tönkretett. Nem tudtam letenni, nem mertem elmenni államvizsgázni. Elvégeztem a három évet, a szigorlatokat.

— Hogyan szedték el a szaktárgyait?

— Az van benne a jegyzőkönyvben, hogy mit tudom én, a korszerű eszközöknek, korszerű tanítás elveinek az alkalmazásával javasolják, hogy csináljon az ember írásbelit, meg ehhez hasonló... szóval ezek az újabb eljárások a tanításban, hogy mondjuk ezeket én a magam részéről nem tudtam megemészteni. Egyrészt azért, mert a bemutató tanításokban, amelyeket rendeztek a járásnál, visszataszító tünetek voltak. Hogy egyik alkalommal egy történelem órán a Kommunista Kiáltványt dolgozzák fel a marxizmusnak az alapját. És ott csoportos munkamenet volt. Ugye ez ment. Erőszakolták, akárhogy. Csoportos munka, mert ez a korszerű. Hát én korszerűnek mindent lehetségesnek tartok, ami ennek a társadalomnak az érdekeit szolgálja. Én így fogalmazok a magam számára: minden korszerű, ami ennek a kornak az érdekeit képviseli. Lehet az a régiből, lehet az újból is. Szétaprózódott az a csoport is ott, összevisszaságok keletkeztek, anarchia keletkezett, amikor a gyerekeknek elő kellett volna adni, a lényegét megfogalmazni. A tanár meg csak éppen hogy ott volt azon az órán. Hát ott kérem minden hiányzott. Feldolgozták azok, idéztek, mindennel jöttek ott kérem, csak egyetlenegy dolog nagyon hiányzott: a meggyőződés. A meggyőződés, az hiányzott. A politikai álláspont hiányzott belőle, hogy a nevelőnek ott, ex katedra a maga meggyőződéséért oda kell állni. Az hiányzott belőle.

— És hogy van az, hogy maga sosem ellenkezik, amikor ilyesmi történik? Mért nem ellenkezik?

— Én ellenkezek, csak eltaposnak.

— Miért? Mért tudják eltaposni?

— Mért tudnak eltaposni? Mert magamon kívül nincs más, csak az igazságérzetem. Senki. És ez túl kevés.

— De hát vannak, akik sikeresen harcolnak a saját érdekeikért.

— Vannak. Akiknek vannak összeköttetések.

— És magának egyáltalán nincsen?

— Nekem nincsen. Semmilyen nincsen.

— Mire vezeti vissza azt, hogy ilyen kudarcokkal terhes az elmúlt huszonöt éve?

— Megmondom nagyon őszintén, mert ezen én is elgondolkoztam. Az én sorsomban, az én meggyőződésemben, amit énvelem végrehajtanak, azt végrehajjták magasabb szinten másnál is. Az elméletben, a gyakorlatban és mindenképpen.

— Ezt, hogy érti?

— Így értem, hogy az, ami énbennem történik, az én meggyőződésemmel szemben, az történik más vonatkozásban is. Ha én kiszolgáltatottja vagyok egy ilyen társadalomnak, ahol szocialista viszonyokat alakítunk ki, ha én így nem tudok utat törni a magam meggyőződésével, akaraterejével, mindenével, számtalan akadályba ütközve és sok esetben tragédiába fúlóan kérem, akkor itt kérem valami más hiba is van. Más is. Az én sorsom bele van ágyazva valami másba is.

Vagy én vesztettem el a józan ítélőképességemet, vagy körülöttem úgy megváltoztak a dolgok, amelyekkel nem is tudok lépést tartani. Vagy nem is lehet lépést tartani.

..... ()

1981-1982

Én nem az ő útjukat jártam végig

Amikor a nyolcvanas évek elején megismerkedtünk beszélgető partnereinkkel, közülük egyet találtunk, aki véleményünk szerint minden szempontból igazán sikeres karriert futott be, bár az ő élete is sokfelé kanyargott. Már a szakérettségi után huszonvalahány évesen jelentős politikai pozíciót töltött be a korszak egyik legismertebb szervezetében, majd 1956 után szakmát váltott, és az 1960-1970-es években sok sikert hozó értelmiségi pályát futott be. Éppen ezért szerettük volna, ha a megidézett életutak az övével fejeződhetek volna be. Sajnos nem így történt. De az okok talán nem lényegtelenek. Amikor könyvünk befejezése előtt őt is megkerestük újból, nem vállalta sem a mai magnós beszélgetést, sem az egykori interjú publikálását. Nem saját személyes döntéséből adódott így, hanem a fia nyomatékos kérésére, aki úgy vélte, kettőjük megítélését és pályáját az interjú negatívan befolyásolná. Pedig az egykori beszélgetés egy tisztességes ember életét tükrözi, akinek sok mindent meg kellett próbálni, de semmiféle bünt nem követett el.

Mi tehát az, ami a döntés mögött munkálkodik? A félelem. Ami nemcsak azokban él, akik így vagy úgy részt vettek az utóbbi évtizedeink történéseiben, de azokban is, akik épp csak megszülettek akkor. A félelem, ahogy mindannyiunknak szembe kell néznünk a múltunkkal, legyen az bármilyen.

Ezért is szeretnénk még egyszer megköszönni partnereinknek, hogy vállalták beszélgetéseinket, talán ezzel hozzásegítve néhányunkat a kor és az emberek megértéshez és mindennapi félelmeink csökkentéséhez.